

50 ZBIRKA
RAZPOZNAVANJA
RECOGNITIONES

Aleš Gabrič

OD POPOLNE NEZNANKE DO PRISRČNE PRIJATELJICE

Slovensko spoznavanje
Japonske, njenih
prebivalcev in običajev

INŠTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO
Ljubljana 2023

INŠTITUT
ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

50 ZBIRKA
RAZPOZNAVANJA
RECOGNITIONES

Aleš Gabrič

**OD POPOLNE
NEZNANKE
DO PRISRČNE
PRIJATELJICE**

**Slovensko spoznavanje
Japonske, njenih
prebivalcev in običajev**

ZALOŽBA INŠTITUTA ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

Odgovorna urednica: dr. Mojca Šorn
Založnik: Inštitut za novejšo zgodovino
Zanj: dr. Andrej Pančur

ZBIRKA RAZPOZNAVANJA / RECOGNITIONES 50
ISSN 2350-5664

Aleš Gabrič
OD POPOLNE NEZNANKE
DO PRISRČNE PRIJATELJICE
Slovensko spoznavanje Japonske,
njenih prebivalcev in običajev

Recenzenta: dr. Chikako Shigemori Bučar
dr. Luka Culiberg

Jezikovni pregled: Polonca Kekec

Prevod povzetka: Borut Praper

Oblikovanje: Barbara Bogataj Kokalj
Maša Bogataj

Slikovno gradivo Zgoraj: Stare, Josip. *Kitajci in Japonci*. Celovec: Družba
na ovitku: sv. Mohorja, 1893, str. 125. Spodaj: Pomorski muzej
Sergej Mašera Piran, album fotografij Avgusta Blaznika

Tisk: Medium d.o.o.

Naklada: 300 izvodov

Izid knjige je Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in
finančno podprla: inovacijsko dejavnost Republike Slovenije

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

930.85(497.4:520)
316.722(520)

GABRIČ, Aleš, 1963-

Od popolne neznanke do prisrčne prijateljice : slovensko spoznavanje
Japonske, njenih prebivalcev in običajev / Aleš Gabrič. - Ljubljana
: Inštitut za novejšo zgodovino, 2023. - (Zbirka Razpoznavanja =
Recognitiones ; 50, ISSN 2350-5664)

ISBN 978-961-7104-25-7
COBISS.SI-ID 159845891

VSEBINA

- 7 NOVE POTI, NOVE IDEJE**
- 17 NEZNANKA Z DALJNEGA VZHODA**
18 »Še večja terra incognita kot Kitajska«
26 Slovenskim bralcem dosegljive novice iz prvih desetletjih obnove Meiji
37 Drobni koraki pri spoznavanju japonskega miljeja
46 Podrobnejši opisi japonskih navad s konca 19. stoletja
55 Rast japonskega ugleda ob vstopu v 20. stoletje
- 63 NOVINKA MED VELESILAMI V SLOVENSKIH OČEH**
64 »Rumena nevarnost«
74 Dvoje pogledov na rusko-japonsko vojno v slovenskih knjigah
86 Večje zanimanje po japonskem vzponu med velesile
- 101 MED SOVRAŽNICO IN PRIJATELJICO**
102 Slovenci v japonskem ujetništvu med 1. svetovno vojno
115 Bežna znanka z drugega konca sveta
125 Dvoje pogledov – Japonka na Slovenskem vs. Slovenka na Japonskem
148 Japonska umetnost skozi evropske oči
- 161 PRIJATELJICA JAPONSKA**
162 Zbliževanje Jugoslavije in Japonske
171 Dvoje pogledov na Japonsko v šolskih prostorih

178	Sporočila Slovencev s poti po Japonskem
194	Stara in nova Japonska v Sloveniji
211	Japonska literatura na slovenskih knjižnih policah
219	Japonska duhovna obzorja na domačem pragu
225	POVZETEK
233	SUMMARY
241	VIRI IN LITERATURA
253	IMENSKO KAZALO
259	O AVTORJU

POVZETEK

**OD POPOLNE
NEZNANKE
DO PRISRČNE
PRIJATELJICE**

**Slovensko spoznavanje
Japonske, njenih prebivalcev
in običajev**

Monografija ponuja prvi celovitejši pregled seznanjanja Slovenk in Slovencev z Japonsko, njenimi prebivalci, običaji in kulturo. Z raziskavami Slovencev zelo oddaljenih narodov je v Sloveniji v osemdesetih letih 20. stoletja začel Zmago Šmitek, a so bila njegova dela največkrat osredotočena na spoznavanje narodov in kultur z različnih koncev sveta. Knjiga *Od popolne neznanke do prisrčne prijateljice* pa je usmerjena v analizo, kako so se naši predniki seznanjali z enim, prav konkretnim narodom, v tem primeru Japonci, in sicer v medijskih odmevih, potopisih, poročilih obiskovalcev oddaljenih krajev, šolskih učbenikih in kulturnih dobrinah.

V slovenski prostor so začele novice o spremembah na Japonskem prihajati sredi 19. stoletja, ko je leta 1868 oblast iz rok zadnjega šoguna vnovič prevzel cesar in začel z reformami, v japonski zgodovini znanimi kot obnova Meiji. Pred tem je veljala Japonska za *terro incognito*, popolnoma neznano deželo, o kateri je lahko katoliško slovensko ljudstvo izvedelo le to, da so nekdanj na Japonsko prišli tudi katoliški misijonarji, a so bili začetniki pokristjanjevanja Japonske preganjani in mučeni. Po letu 1869 in podpisu pogodbe med Japonsko in Avstro-Ogrsko in letu 1873, ko se je Japonska prvič udeležila svetovne razstave, ki jo je tedaj gostil Dunaj, so si lahko tudi dobro situirane slovenske družine kupile ali naročile vse več japonskih proizvodov. Avstrijske ladje, na katerih so bili tudi slovenski pomorščaki, so začele redno pluti na Daljni vzhod in tudi iz Japonske so prihajali njihove kartice in pozdravi. Za Japonsko in njena največja mesta tedaj v slovenščini še niso bila uveljavljena današnja imena, saj so jih zapisovali na zelo različne načine. Prvi podrobnejši opisi Japonske v slovenskem jeziku so iz zadnjih desetletij 19. stoletja, njihovi avtorji pa so poročanje večinoma povzemali po sekundarnih virih in sami niso bili na Japonskem. Pomembna izjema je bil Janez Bolle, ki je bil kot vodilni avstrijski strokovnjak za svilogojstvo leta 1893 dalj časa na Japonskem in je strokovnemu delu knjige s službene poti dodal še svoje poglede na Japonce. V njih je strnil značilnosti, ki so tedaj prevladovale v pogledu

na Japonce – da so zelo snažni in jim je skrb za čistočo samoumevna, da imajo njihove lesene hiše le malo notranje opreme, da so pri opravih zelo skrbni in delavni, da so žene v izrazito podrejeni vlogi do svojih mož, da se Japonska hitro modernizira in pri tem zgleduje po zahodnem svetu. V številnih zapisih so pisci Japonsko in Japonce primerjali s Kitajsko in Kitajci ter ob tem od bralcev samoumevno pričakovali, da bolje poznajo kitajske običaje. Ob koncu 19. in prelomu v 20. stoletje pa so bile vse pogostejše ocene, da hitra japonska modernizacija spreminja podobo v vzhodnoazijskem prostoru in da bodo morale evropske kolonialne sile v prihodnosti resno računati na vse pomembnejšo Japonsko.

Pomen Japonske v svetovni politiki je zrasel po njenih vojnih zmagah proti Kitajski in Rusiji. Posebej rusko-japonska vojna v letih 1904–05 je bila med Slovenci deležna velike pozornosti, saj so v Rusiji videli velikega slovanskega brata, ki lahko vpliva na izboljšanje položaja malih slovanskih narodov. Slovenske simpatije so bile zato ob komentiranju vojnih dogodkov enodušno na strani Rusije. V odnosu do Japoncev je prevladal negativen, mestoma celo izrazito rasistični diskurz o manjvrednosti rumene rase oziroma o »rumeni nevarnosti«. Za Japonce so menili, da so se hitro naučili posnemati zahodne vzore, a so kljub temu v duši ostajali neiskreni pogani. V obširnejših ocenah dveh slovenskih piscev po koncu vojne in katastrofalnem porazu Rusije lahko zasledimo nekaj skupnih značilnosti, a tudi razlik v ocenjevanju vojnih nasprotnic. Medtem ko so bile simpatije avtorjev, tako kot Slovencev na splošno, na strani slovanske Rusije, ki so ji želeli hitro okrevanje po porazu in sledečih revolucionarnih dogodkih, so se razlikovale ocene Japonske. Nenavadno je bilo že to, da je bila zmagovalka v vojni deležna manjše pozornosti kot poraženka. Toda v ocenah Bogumila Vošnjaka so se obdržali pogledi o manjvredni rumeni rasi, medtem ko je Evgen Lampe izpostavil japonski napredek na gospodarskem in političnem področju in tudi s tem nakazal na možne vzroke, zakaj je lahko dotlej malo opazna neevropska država iz

vojne z evropsko velesilo izšla kot zmagovalka. Po vojni se je povečalo zanimanje za Japonsko v časopisju, na kulturnem področju in v šolskih prostorih. Leta 1912 so slovenski časopisi prvič obširneje poročali o smrti japonskega cesarja, istega leta pa je izšel tudi nov gimnazijski učbenik, ki je Japonsko prvič umestil v sklop svetovnih velesil.

Med 1. svetovno vojno je bila Japonska nasprotnica Avstro-Ogrske. Večja skupina hrvaških in slovenskih pomorščakov z ladje Kaiserin Elisabeth, ki je bila v začetku vojne v vzhodni Aziji, je padla v japonsko vojno ujetništvo. Nameščeni so bili v različnih taboriščih, večina pa jih je vojno preživela v taborišču Aonogahara. V spominih so za leta vojnega ujetništva poudarjali, da so Japonci z njimi ravnali korektno in da so z domačini navezali prijetne stike. Poleg japonskih so spomine na Japonce po vojni prinesli tudi ruski vojni ujetniki v Sibiriji, ki so se v Evropo vračali prek vzhodne Sibirije in Japonske. Japonska je imela kot zmagovalka svoje delegate tudi v razmejitvenih komisijah, ki so odločale o jugoslovanskih/slovenskih povojnih mejah. Nekateri japonski oficirji so na terenu prišli v neposredni stik s slovenskimi domačini. Veliko pozornosti so slovenski časopisi posvetili Japonski zlasti po velikem potresu v Tokiu septembra 1923. Novost iz medvojnega obdobja so bila tudi obširnejša in neposredna pričevanja o Japonski, posebej pomembni pa pričevanja dveh svetovljank, ki sta spoznavali življenje na različnih koncih sveta. Tsuneko Kawase Skušek se je po vojni poročila s slovenskim oficirjem, med 1. svetovno vojno japonskim vojnim ujetnikom, se preselila v Ljubljano in se ob več jezikih, ki jih je že obvladala, hitro naučila slovenščine. V različnih slovenskih mestih in sosednjih deželah je predavala o Japonski in njeni kulturi in običajih, posebno pozornost pa je posvečala vlogi japonskih žensk v družbi nekoč in v sodobnem času. Kot poznavalko japonskega kulturnega miljeja so jo k sodelovanju vabila vodstva kulturnih ustanov. Z možem, ki je imel veliko zbirko večinoma kitajskih in deloma japonskih predmetov, sta poskušala odpreti zasebni muzej, a se to ni zgodilo.

Slovenka Alma Karlin pa je o osemletnem popotovanju okoli sveta najlepše besede zapisala o leto dni trajajočem postanku na Japonskem v letih 1922–1923. Že med potovanjem je domačim časopisom pošiljala reportaže o vtisih s popotovanja, po povratku je o tem pisala potopisna in literarna dela ter pripravila veliko predavanj v srednjeevropskem nemško govorečem prostoru. Ker je Evropejcem predstavljala neznane dežele večinoma v nemščini, njeno delo tedaj med slovensko publiko še ni nalletelo na takšen odmev kot ob koncu 20. stoletja, ko so njene knjige začeli obsežneje prevajati v slovenščino. Alma Karlin je poskušala razumeti in razložiti navade tujih ljudstev, tudi Japoncev, brez prevladujočega vzvišenega pogleda Evropejcev. Tudi ona je, enako kot zakonca Skušek, zbrala in doma hranila bogato zbirko neevropske kulturne dediščine, ki jo je pokazala rado vednim obiskovalcem. Seznanjanje z japonsko kulturo je bilo v času med svetovnima vojnoma večinoma še vedno posredno, z besedami piscev evropskih korenin, ki so povzemali japonsko kulturno tradicijo in jo predstavljali na Evropejcem razumljiv način. V literaturi so imela pomembno vlogo dela na Japonskem živečega pisatelja grško-angleških staršev Lafcadio Hearn. Črvice iz dveh njegovih knjig so bile v slovenskem prevodu leta 1925 izdane z naslovom *Knjiga o Japonski* in to je bilo osrednje knjižno delo, ki je slovenskim bralcem omogočalo vpogled v japonski vsakdanji svet. Med opernimi deli je enako vlogo imela *Madama Butterfly* Giacoma Puccinija, operni ansambel pa se je pri tem izdatno opiral na nasvete Tsuneko Kawase Skušek. Dramski ansambel pa je poskušal svet Daljnega vzhoda ponazoriti z uprizoritvijo del nemškega pisatelja Klabunda, ki je za izhodišče vzel stare japonske ali kitajske igre.

Druga svetovna vojna je za nekaj časa prekinila stike med Jugoslavijo in Japonsko, državi pa sta jih začeli intenzivno obnavljati v petdesetih letih. Čeprav sta se razlikovali po politični ureditvi, sta našli številne skupne točke. Japonski hitri gospodarski razvoj je potreboval nove trge, Jugoslavija pa je imela odlične stike z bivšimi kolonijami, tudi južne in jugovzhodne

Azije, ki so se pridružile gibanju neuvrščeni. Obe državi sta bili v hladni vojni glasni zagovornici razoroževanja in mirovnih prizadevanj. Jugoslovanski predsednik Josip Broz – Tito je bil leta 1968 prvi komunistični predsednik na obisku pri japonskem cesarju, državi sta podpisali več sporazumov o vsestranskem sodelovanju, leta 1976 pa je bil na obisku v Jugoslaviji, tudi v Ljubljani in na Bledu, japonski prestolonaslednik Akihito. Politična, gospodarska, znanstvena in kulturna izmenjava se je krepila in od šestdesetih let 20. stoletja so bila potovanja v eno ali drugo smer že nekaj običajnega, ne tako nenavadnega in eksotičnega kot še v obdobju med svetovnjima vojnama. V slovenskih šolah se je nekdanjim prikazom Japonske kot zaprte, za zahodne vplive nedosegljive dežele pridružila podoba Japonske kot sodobne, hitro razvijajoče se industrijske velesile. Slovenski in japonski umetniki so od petdesetih let tkali vse tesnejše vezi, tako da so bila gostovanja že samoumevna. Na Japonskem so bili redno predstavljeni slovenski likovni umetniki, koncerte po japonskih mestih so imeli najbolj ugledni slovenski glasbeniki, navdušene vtise so sporočali reporterji z olimpijskih iger v Tokiu leta 1964, književni ustvarjalci so se srečali z najbolj uglednimi japonskimi pisatelji, katerih dela so prevajali v slovenščino. Med temi so bili tudi Nobelov nagrajenec za književnost za leto 1968 Kawabata Yasunari, pa Mishima Yukio in Abe Kōbō. Slovenci so z obiskov na Japonskem poročali o za zahodnjake težko dojemljivih nasprotjih, cesar pa niso več opisovali z zahodnjaško vzvišenostjo. Opozarjali so na razkorak med staro in novo Japonsko pa tudi na vsakdanjo dvojnost v življenju Japonk in Japoncev, ki po eni strani uživajo najnovejše dosežke svetovne tehnologije, a po drugi strani za štirimi zidovi domačega okolja živijo v okviru starih tradicionalnih običajev.

Z Japonci in japonsko kulturo so se Slovenci vse pogosteje srečevali tudi v domačem, slovenskem okolju. Leta 1953 je nepozabne vtise pustilo gostovanje prvakinje tokijske opere Sunahara Michiko, ko je v ljubljanski operi prvič v naslovni vlogi Madame Butterfly nastopila Japonka. Japonski umetniki

so bili najštevilčnejši gostje na v svetovnih merilih uveljavljenih slovenskih likovnih prireditvah, na ljubljanskem grafičnem bienalu, prvič izvedenem leta 1955, ali Formi vivi, ki so jo prvič organizirali leta 1961 v Kostanjevici na Krki. Nekateri japonski likovni umetniki so se večkrat udeležili prireditev v Sloveniji in se številni v domovino vrnili ovenčani z nagradami. V nasprotju z moderno umetnostjo na likovnih prireditvah so lahko Slovenke in Slovenci vse pogosteje spoznavali tudi stare podobe Japonske, zlasti v ustanovah za ohranjanje kulturne dediščine. V šestdesetih letih so bile razstave o Japonski stalnica slovenskih muzejev. Pomemben delež pri tem sta imeli zbirki zakoncev Skušek in Alme Karlin, ki sta bili predani muzejem, zbirke pa so bogatili tudi novi zbiratelji kulturne dediščine Slovincem manj znanih ljudstev. Staro Japonsko, prikazano z modernimi artističnimi prijemi, je lahko spoznaval tudi širok krog obiskovalcev filmskih predstav. Kritike nabavne politike kinematografskih podjetij so opozarjale, da v ponudbi preveč prevladuje povprečna ameriška ponudba, da pa je premalo vrhunskih filmov drugih kinematografij, tudi sodobnih japonskih. Najbolj gledani japonski režiser je bil Kurosawa Akira, ki je Jugoslavijo obiskal leta 1972.

Pri vzpostavljanju še tesnejših vezi se je kot velika ovira pogosto izkazala jezikovna bariera. Knjižni prevodi japonskih del so bili še tri desetletja po 2. svetovni vojni posredni, prevedeni iz prevodov v druge večje evropske jezike. Drugačne perspektive so bile izkazane že z obiskom delegacije založnikih hiš iz Jugoslavije na Japonskem leta 1969 in nato povratnega obiska japonskih založnikov v Jugoslaviji. Posledica je bila tudi izdaja nove *Knjige o Japonski* v slovenskem jeziku, prevoda dela, ki so ga napisali francoski in japonski pisci in v njem izčrpno predstavili staro in novo Japonsko. Zanimanje za japonsko književnost je spodbudil tudi prevod romana Murasaki Shikibu *Princ in dvorne gospe : zgodba princa Genjija* v slovenščino, ki je bila v drugi izdaji leta 1975 objavljena v elitni prevodni zbirki z obsežno spremno besedo o tradiciji japonske književnosti. Dve leti kasneje pa je bila izdana tudi prva knjiga v slovenskem jeziku,

neposredno prevedena iz japonsčine. Ker je interes za krepitev vsestranskega sodelovanja obstajal na obeh straneh, so se v zadnjih desetletjih 20. stoletja krepile pobude za poučevanje japonskega jezika v Sloveniji in slovenskega jezika na Japonskem. Število jezikovnih posrednikov se je začelo večati, v Sloveniji še posebej po letu 1995, ko je bil na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani uveden študij japonologije.

SUMMARY

**FROM A COMPLETE
STRANGER TO
A DEAR FRIEND**

**Slovenian familiarisation
with Japan, its people
and customs**

The monograph provides the first comprehensive overview of how Slovenians became acquainted with Japan, its people, customs, and culture. In the 1980s, Zmago Šmitek began researching peoples living very far away from Slovenia, focusing primarily on learning about nations and cultures from various parts of the world. Meanwhile, the book at hand, titled *Od popolne neznanke do prisrčne prijateljice* (From a Complete Stranger to a Dear Friend), focuses on how our ancestors came to know one particular people, in this case the Japanese, through media contributions, travelogues, reports from visitors to faraway places, school textbooks, and cultural goods.

The news about the changes taking place in Japan started reaching Slovenia in the middle of the 19th century when the Emperor regained power from the hands of the last shogun in 1868 and initiated the reforms known in Japanese history as the Meiji Restoration. Before that, Japan had been considered a terra incognita, a completely unknown land. All that the Catholic Slovenians could learn about it was that Catholic missionaries had once travelled to Japan but that they, the pioneers of Japan's Christianisation, had been persecuted and tortured. After 1869, when the treaty between Japan and Austria-Hungary was signed, and after 1873, when Japan first participated in the world exhibition, on that occasion held in Vienna, wealthy Slovenian families could purchase or order more and more Japanese products. Austrian ships, also crewed by Slovenian sailors, started sailing regularly to the Far East, so the seamen's postcards and greetings would soon arrive from Japan as well. At that time, Japanese names and the names of its largest cities were not yet established in the Slovenian language and were spelled in various ways. The first detailed descriptions of Japan were written in Slovenian during the last decades of the 19th century, though their authors mostly summarised the accounts from secondary sources and did not visit Japan themselves. One notable exception was Janez Bolle, who, as Austria's leading sericulture expert, spent quite a long time in Japan in 1893 and added his

views on the Japanese to the expert section of the book from his official travels. He summarised the characteristics that dominated the image of the Japanese at that time: that they were very fastidious and took cleanliness as self-evident, that their wooden houses had few interior furnishings, that they were exceedingly meticulous and hardworking in their chores, that the roles of the wives were distinctly subordinate compared to their husbands, and that Japan was modernising rapidly, taking cues from the Western world. In many texts, authors would compare Japan and the Japanese to China and the Chinese, automatically expecting readers to be more familiar with Chinese customs. However, towards the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, there was a growing consensus that Japan's rapid modernisation was transforming East Asia and that in the future, the European colonial powers would need to take Japan's increasing importance seriously.

After its military victories against China and Russia, Japan's global political relevance increased. Especially the Russo-Japanese War of 1904–05 received a lot of attention among Slovenians, who saw Russia as Slavic's big brother that could contribute to the improvement of the position of the small Slavic nations. When commenting on the war, Slavic sympathies were therefore uncompromisingly on Russia's side. The dominant discourse regarding the Japanese was negative, sometimes even explicitly racist, and focused on the alleged inferiority of the yellow race or the »Yellow Peril«. The Japanese were believed to have quickly learned to emulate the Western models but in fact remained insincere heathens at heart. In the more comprehensive assessments of the two Slovenian writers after the end of the war and Russia's catastrophic defeat, we can find some common features but also differences in their evaluation of the wartime opponents. While the authors' sympathies were on the side of Slavic Russia – just like those of most Slovenians, who wished Russia a speedy recovery from the defeat and the revolutionary events that followed – the assessments of Japan differed.

The fact that the victor of the war received less attention than the losing side was already unusual in itself. However, while Bogumil Vošnjak retained the concept of an inferior yellow race, Evgen Lampe, on the other hand, highlighted Japan's progress in the economic and political field, thus also pointing to the possible reasons why a previously little-noticed non-European country could emerge victorious from a war with a European superpower. After the war, the interest in Japan increased in the press, the cultural sphere, and school classrooms. In 1912, Slovenian newspapers published more extensive reports about the death of the Japanese Emperor for the first time, and in the same year a new secondary school textbook was published that placed Japan among the world's superpowers for the first time.

During World War I, Japan was an adversary of Austria-Hungary. A large group of Croatian and Slovenian sailors from the ship called *Kaiserin Elisabeth*, located in East Asia at the beginning of the war, was taken prisoner by the Japanese. They were sent to various camps, though most of them spent the war in Aonogahara. In their memoirs, regarding their years as prisoners of war, the sailors stressed that the Japanese had treated them fairly and that they had established pleasant contacts with the locals. After the war, memories of the Japanese were also brought back by the prisoners of war captured by Russians in Siberia, who returned to Europe through eastern Siberia and Japan. As the victor, Japan also had its delegates in the delimitation commissions that decided the Yugoslav/Slovenian post-war borders. In the field, some Japanese officers came into direct contact with the Slovenian locals. Especially after the great earthquake in Tokyo in September 1923, Slovenian newspapers devoted much attention to Japan. The more extensive and direct testimonies about Japan – especially those written by two women who travelled far and wide and experienced life all over the world – were a novelty from the interwar period. After the war, Tsuneko Kawase Skušek married a Slovenian officer who had been a Japanese prisoner of war during World War I, moved

to Ljubljana, and quickly learned Slovenian along with the several languages she had already mastered. In various Slovenian cities and in the neighbouring countries, she lectured on Japan, its culture and customs, focusing especially on the historical and present role of Japanese women. As an expert on the Japanese cultural milieu, she would often be invited by the managements of various cultural institutions. She and her husband, who owned an extensive collection of mainly Chinese and partly Japanese objects, tried to open a private museum but did not succeed. Meanwhile, the Slovenian author Alma Karlin wrote about her eight-year journey around the world and dedicated the most beautiful words to her year-long stopover in Japan from 1922 to 1923. Already during her travels, she would send travel reports to the Slovenian newspapers. After her return, she wrote travelogue pieces and literary texts and gave many lectures in the German-speaking parts of Central Europe. Since her presentations of unknown lands to Europeans were mainly in German, her work had not resonated with the Slovenian public to such a degree as at the end of the 20th century, when more of her books were translated into Slovenian. Alma Karlin tried to understand and explain the customs of foreign peoples, including the Japanese, while avoiding the prevailing superior European outlook. Like the Skušek couple, she also created a rich collection of non-European cultural heritage and kept it at home, where she would present it to curious visitors. During the interwar period, Europeans learned about Japanese culture mostly indirectly through European writers who summarised Japanese traditions and presented them in a manner Europeans could understand. The works of Lafcadio Hearn, a writer of Greek and English parentage who lived in Japan, played a visible role in literature. The Slovenian translations of the short stories from two of his books were published in 1925 under the title *Knjiga o Japonski* (The Book of Japan), which represented the central literary work offering the Slovenian readers a glimpse into the everyday world of Japan. Giacomo Puccini's opera

Madama Butterfly played the same role, and the opera ensemble relied on the advice of Tsuneko Kawase Skušek. Meanwhile, the drama ensemble tried to illustrate the Far Eastern world by staging the works of the German writer Klabund, based on old Japanese or Chinese plays.

World War II temporarily severed the contacts between Yugoslavia and Japan, and the two countries started re-establishing them intensively in the 1950s. Although they differed in terms of their political systems, they found many common points. While Japan's rapid economic development required new markets, Yugoslavia maintained excellent contacts with the former colonies, including those in South and Southeast Asia, which had joined the Non-Aligned Movement. During the Cold War, both countries were vocal advocates of disarmament and peace efforts. In 1968, Yugoslav President Josip Broz-Tito was the first communist president to visit the Emperor of Japan, and the two countries signed several agreements on comprehensive cooperation. In 1976, the Japanese Crown Prince Akihito visited Yugoslavia, including Ljubljana and Bled. Political, economic, scientific, and cultural exchanges were strengthening, and since the 1960s, travel in both directions was already commonplace and not nearly as unusual and exotic as in the period between the two world wars. In Slovenian schools, the former image of Japan as a closed country, inaccessible to Western influences, was upgraded by that of a modern, rapidly developing industrial superpower. As of the 1950s, Slovenian and Japanese artists kept forging ever closer ties, so touring and guest appearances gradually became quite common. Slovenian visual artists regularly presented themselves in Japan; the most prominent Slovenian musicians had concerts in Japanese cities; reporters from the 1964 Olympic Games in Tokyo conveyed their enthusiastic impressions; and literary creators met the most prominent Japanese writers, whose works were translated into Slovenian. These included the winner of the 1968 Nobel Prize for Literature Kawabata Yasunari, as well as Mishima Yukio and Abe Kōbō.

From their visits to Japan, Slovenians reported on the many contradictions that were difficult for Westerners to grasp, but they no longer described these with Western arrogance. They drew attention to the gap between the old and the new Japan, as well as to the everyday duality in the lives of Japanese women and men who, on the one hand, enjoyed the latest advances in global technology but, on the other, lived behind the four walls of their domestic environment, clinging to the old traditions.

Increasingly often, Slovenians would be able to encounter Japanese people and culture in their native Slovenian environment. In 1953, the guest appearance of Sunahara Michiko, the leading voice of the Tokyo opera, made an unforgettable impression, as she was the first Japanese singer to perform the title role of *Madama Butterfly* in the Ljubljana Opera. Japanese artists were the most numerous guests of world-renowned Slovenian art events such as the Ljubljana Biennial of Graphic Arts, first held in 1955, or the *Forma Viva* annual sculpture symposium, first organised in 1961 in *Kostanjevica na Krki*. Some Japanese artists participated in several events in Slovenia, and many returned home with awards. Increasingly often, Slovenians could also see old images of Japan, especially in cultural heritage institutions – in contrast to modern art, presented at art events. In the 1960s, exhibitions about Japan were a regular feature of Slovenian museums. The collections of the Skušek couple and Alma Karlin, which had been handed over to museums, played an important role. They were also enriched by new collectors of the cultural heritage of the peoples less known to Slovenians. Film-goers were also able to experience old Japan, presented with modern artistic techniques. The critics of the cinema screening policies kept pointing out that the selection was excessively dominated by mediocre American productions and that there was a lack of quality films from other cinematographies, including contemporary Japanese works. The most popular Japanese director was Kurosawa Akira, who visited Yugoslavia in 1972.

The language barrier often proved a significant obstacle in forging even closer ties. For three decades after World War II, book translations of Japanese works were still indirect, based on the translations into other major European languages. Different perspectives were already demonstrated by the visit of a delegation of publishing houses from Yugoslavia to Japan in 1969 and then by the return visit of Japanese publishers to Yugoslavia. This resulted in the publication of a new book titled *Knjiga o Japonski* (Book of Japan) in Slovenian, a translation of a work written by French and Japanese writers that gives a comprehensive account of the old and new Japan. The interest in Japanese literature was also encouraged by the translation into Slovenian of the novel *The Tale of Genji* by Murasaki Shikibu. The second edition of 1975 was published in an elite translation collection with an extensive accompanying text on the Japanese literary tradition. Two years later, the first book in Slovenian, translated directly from Japanese, was published. As the interest to strengthen general cooperation was expressed on both sides, initiatives to teach the Japanese language in Slovenia and Slovenian in Japan intensified in the last decades of the 20th century. The number of language intermediaries started to increase, in Slovenia especially after 1995, when Japanese Studies was introduced at the Faculty of Arts of the University of Ljubljana.

Avtor v knjigi zajema skoraj dve stoletji poročil o Japonski, ki segajo od bežnih do bolj poglobljenih, ter natančno dokumentira in interpretira, kako so slovenski učenjaki, novinarji, umetniki in intelektualci spoznavali Japonsko in njene prebivalce in o svojih dognanjih seznanjali slovensko bralstvo. Ob tem pronicljivo analizira spremembe v odnosu do Japonske in ponuja razmisleke o tem, kako so ti stiki vplivali na slovensko družbo. V knjigi avtor uporablja obsežen in izjemno pester nabor primarnih virov, vključno s potopisi, korespondencami, umetniškimi deli in časopisnimi članki, kar mu omogoča pretanjeno in zanimivo analizo slovenskega spoznavanja Japonske.

S tesnim sodelovanjem s strokovnjaki s področja japonologije je avtor poskrbel za natančnost in doslednost pri rabi izrazov in imen iz japonskega jezika, ki so se v zgodovinskih dokumentih pojavljali v najrazličnejših oblikah, zato knjiga hkrati predstavlja pomemben mejnik in doprinos ne le na področju slovenske historiografije, ki je tradicionalno zanemarjala vlogo vzhodne Azije, temveč tudi za azijske študije, saj dopolnjuje za zdaj še skromno zakladnico akademskih diskurzov in terminoloških rešitev na področju vzhodnoazijskih družb in njihovih jezikov.

dr. Luka Culiberg

Med branjem prvega poglavja lahko ugotovimo, kako so si Slovenci v 19. stoletju predstavljali Japonsko, večinoma prek tujih virov in poročil misijonarjev. Stereotipne predstave se spremenijo v času rusko-japonske vojne in dalje (2. poglavje). Obdobje, ki ga opisuje 3. poglavje, je bolj dinamično, ker »odkrivanje« ni več enostransko. Posamezniki v ujetništvu ali na potovanju so dejansko doživljali domače okolje na Japonskem in v njihovem pisanju je možno ugotoviti več podrobnosti japonskega življenja. Vključen je tudi opis bogatega prispevka Japoncev v likovni umetnosti. Zadnje poglavje nakaže tudi nekaj odprtih vprašanj, kot je npr. predstavitev Japonske (in drugih oddaljenih držav) v slovenskih učbenikih idr.

Monografija, ki je nastala na osnovi obsežnega gradiva in temeljitega raziskovanja, bo gotovo zanimivo branje za vse, ki se zanimajo za »odkrivanje daljne dežele« z vidika Slovencev.

dr. Chikako Shigemori Bučar

**INŠTITUT
ZA NOVEJŠO ZGODOVINO**

Cena: 25 EUR

